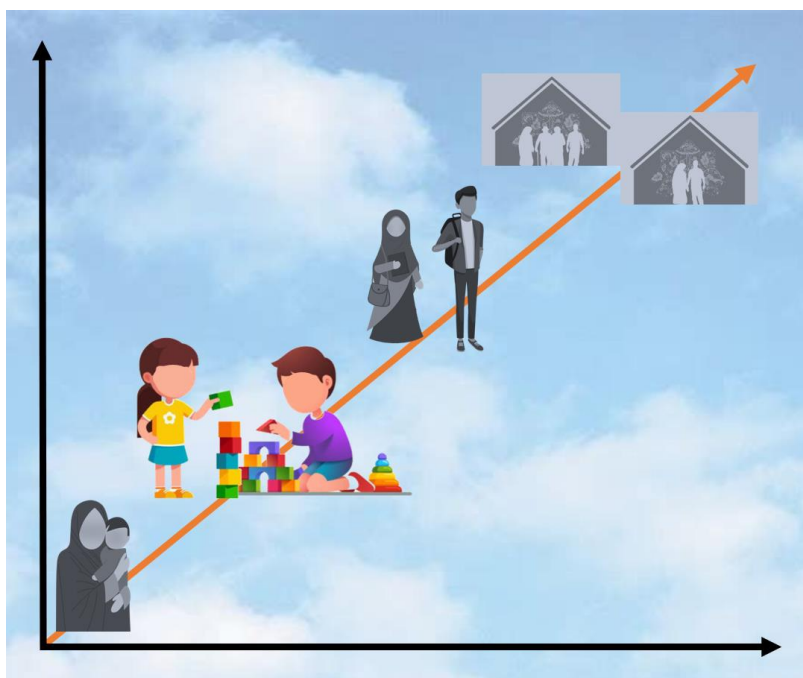

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمين. اللهم صل على محمد و آل محمد و عجل فرجهم

فرزند باعرضه من (۲)

راهکارهای توانمندسازی فرزندان
کودک خیرگزین من

مدرسه دانشجویی
اهل بیت (ع)
(خانواده)

مدرسه دانشجویی
ایبار
(علوم اجتماعی)

فهرست

۳.....	سخنی با ارائه‌دهنده.....
۶.....	مقدمه.....
۸.....	شناخت اقتضائات دوره کودکی.....
۱۲.....	ایفای نقش در آینده.....
۱۵.....	تقویت توان ارتباط مؤثر و همفکری با فرزندان.....
۱۹.....	دوران بلوغ و تعاملات والدین و فرزندان.....
۲۲.....	توانمندسازی فرزندان در دوره کودکی.....
۲۴.....	خاتمه.....
۲۵.....	سخن آخر.....
۲۶.....	فهرست منابع و مآخذ.....

سخنی با ارائه‌دهنده

مجموعه متون مرتبط با حوزه خانواده به منظور تربیت ارائه‌دهندگان در راستای توانمند و آگاه‌سازی والدین و خانواده‌ها نسبت به مسائل و موضوعات حوزه خانواده تدوین شده است. هدف از تألیف این مجموعه، فراهم نمودن ساز و کارهای امکان آموزش همگانی برای اصلاح سبک زندگی در راستای تحقق خانواده‌های توحیدی و تربیت فرزندان موحد و توانمند از دل این خانه‌هاست؛ خانه‌هایی که مزین به نور الهی بوده و هیچ داد و ستد و ابراز اجتماعی آنها را از یاد خدا و حرکت در مسیر رضایت الهی غافل نمی‌کند.

«کودک خیرگزین من»، بخش دوم از مجموعه «فرزند باعرضه من»، با هدف آموزش ارائه‌دهندگان جهت آگاهی دادن به والدین و سرپرست فرزندان تدوین شده است تا با آموزش اصول و مهارت‌های لازم به آن‌ها، مقاصد تربیتی این دوره متناسب با اقتضات کودکان در دوره دوم رشد، محقق شود.

با توجه به نظام‌نامه تربیت نیرو در حوزه خانواده^۱ پیشنهاد می‌شود کارگاه‌های مرتبط با این درس‌نامه، توسط افرادی ارائه شود که در پایان دوره تدبیر در سوره‌های مکی قرار دارند تا احاطه به نظام موضوعات و مسائل در این زمینه داشته باشند.

ارائه‌دهندگان این مباحث لازم است به این نکته توجه داشته باشند که ارائه متون حاضر منوط به تسلط علمی ارائه‌دهنده بر نظام موضوعات حوزه مد نظر است. همچنین شناخت مخاطب و توان تفصیل مطالب متناسب با مخاطب، در ارائه‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است که از توانمندی‌های قرآن‌پژوهان پس از گذراندن دوره تدبیر در سوره‌های مکی می‌باشد.

همچنین متون حاضر، مجموعه‌ای از موضوعات در حوزه خانواده می‌باشد که تسلط به مفاهیم برآمده از قرآن در این موضوعات ضروری است. در متن‌های پیش‌رو، از بیان مثال و مصداق و ارائه تمرین پرهیز شده است. چرا که قصد از طراحی و تدوین این سیر، مجهز شدن خانواده‌ها به قدرت ذکر است. توان ذکر و اتصال به حق، بدون فعال شدن توان تفکر امکان‌پذیر نمی‌باشد.

این متون، اصول و چهارچوب مرتبط با موضوعات را در اختیار ارائه‌دهندگان قرار می‌دهد و ارائه‌دهنده متناسب با مخاطب و با تسلطی که بر نظام موضوعات دارد موضوعات را تفصیل می‌دهد و برای مخاطب

^۱ برای مطالعه نظام‌نامه تربیت نیرو در حوزه خانواده از طریق آدرس <http://quranetratschool.ir/?p=۲۰۹۷۵> اقدام کنید.

واضح می‌نماید. بیان مثال و مصداق در روند تدریس مانع از فعال‌شدن تفکر در مخاطب شده، و غرض سیر آموزشی را مختل می‌نماید.

قاعدتاً، با شناخت صحیح و تفصیلی نسبت به موضوعات و مسائل در خانواده و با فعال کردن قدرت تفکر که خداوند متعال در همه انسان‌ها به ودیعه نهاده است، مخاطب می‌تواند:

- وضعیت مطلوب را به خوبی بشناسد،
 - شرایط و وضعیت موجود خود را به درستی مشاهده، تجزیه و تحلیل کند،
 - برای دستیابی به نقطه مطلوب برنامه‌ریزی و عمل نماید.
- ارائه‌دهندگان لازم است توجه داشته باشند به هیچ عنوان شرایط افراد، روحیات، تعاملات و بستر عمل آنها یکسان نیست و نسخه پیچیدن و باید و نبایدهای مصداقی و جزئی می‌تواند برخلاف هدف این مجموعه متون، باعث اختلال در سبک زندگی و تفکر مخاطبین شود.
- توجه به این نکته نیز ضروری است که بر اساس نظام‌نامه تربیت نیرو در حوزه خانواده، افراد در دوره تدبیر در دعا، توان مشاوره‌های فردی و اجتماعی را در حوزه تخصصی‌شان پیدا می‌کنند؛ بنابراین ارائه‌دهندگان این مطالب باید به صورت جدی از ارائه مشاوره و پاسخ به سؤالات مصداقی پرهیز نمایند.
- از آنجا که پرورش‌دهنده و تربیت‌کننده، منحصرأ رب عالمیان است، لازم است در مسیر پرورش فرزندان، بایدها و نبایدها و اصول و قواعدی که خدا معین نموده است شناخته و رعایت شود؛ بنابراین برای پرداختن به این موضوع لازم است ارائه‌دهنده بر اساس آیات قرآن و روایات از موضوعات زیر آگاهی کافی داشته باشد:

- ✚ انسان و غایت رشد او
- ✚ رشد و مؤلفه‌های آن
- ✚ اقتضائات دوره کودکی، مقصد رشد در این دوره در راستای غایت رشد در انسان
- ✚ مؤلفه خیر و خیرگزینی به‌عنوان مهم‌ترین مؤلفه رشد در دوره کودکی
- ✚ نقش تربیتی زوجین و والدین در این دوره
- ✚ اقتضائات بلوغ و تربیت جنسی فرزندان در این دوره در سایه عفاف و احکام الهی
- ✚ و ...

به این منظور لازم است ارائه‌دهندگان این مبحث، با مطالعه منابع زیر، نسبت به موارد مطرح شده تسلط داشته باشند:^۱

- کتاب تدبر در ساحت بیت
- کتاب تدبر در ساحت جامعه
- کتاب دوره‌های رشد تفکر اجتماعی ۲، از تکلم تا بلوغ، ظهور مشورت و ادب
- کتاب دوره‌های رشد تفکر اجتماعی ۴: بلوغ عاطفی؛ دوره اکرام و تألیف
- کتاب ساختار وجودی انسان
- کتاب ساختار وجودی جامعه
- کتاب خانه‌ای متصل به خانه رسول، دفتر اول و دوم
- مجموعه کتب منظومه تفکر (تفکر مشاهده‌ای، تفکر شنیداری، تفکر بنیادی، تفکر قرآنی، کتاب سوال، تفکر پرسشی، تفکر امی، تفکر نفس)
- کتاب اصول و مهارت‌های بلوغ باهم بودن
- سند تعلیم و تزکیه
- کتاب معناشناسی خیر
- کتاب فرآیند شناسی خیر
- کتاب نظام‌سازی خیر
- مبانی و مهارت‌های برنامه‌ریزی
- کتاب بایسته‌های بیان مسائل جنسی بر اساس احکام الهی
- کتاب تربیت جنسی در سایه عفاف
- سند مبانی لباس و بایسته‌های پوشش

^۱ جهت تهیه این کتب به سایت انتشارات قرآن و عترت علیهم‌السلام به آدرس <http://quranahlebayt.com> مراجعه شود.

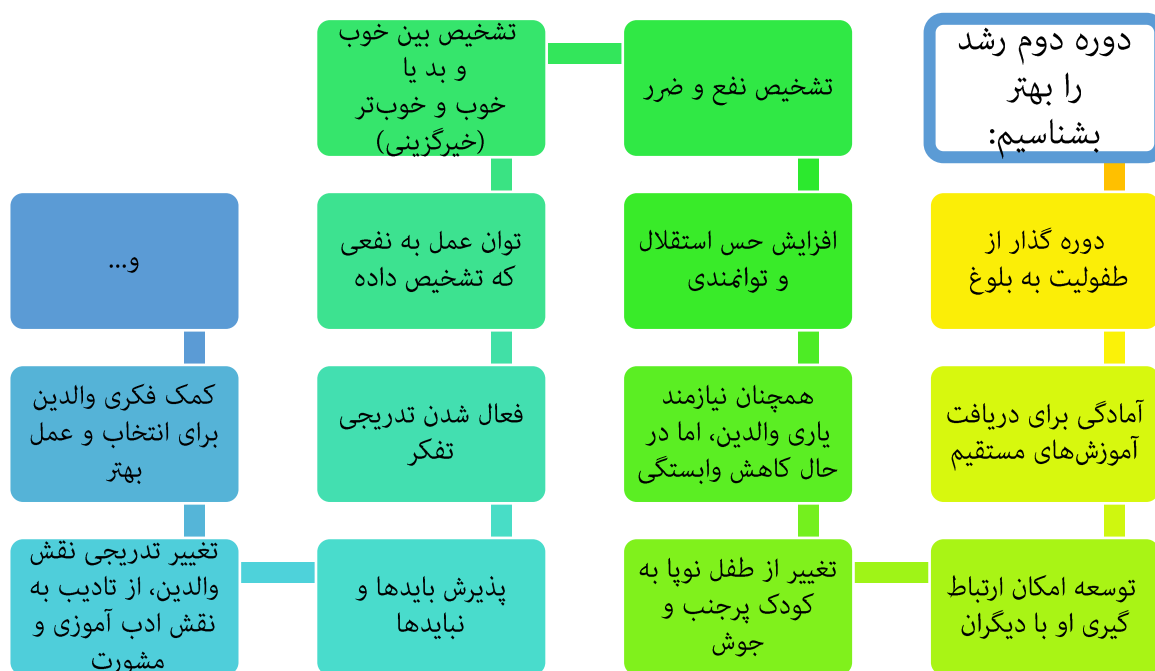
همچنین برای دسترسی به محتوای آموزشی-تخصصی این کتب، به آدرس‌های زیر مراجعه شود:

- https://ble.ir/khanevade_jamei_tohidi
- https://www.aparat.com/khanevade_jamei_tohidi/آموزش_تخصصی_خانواده_و_جامعه_توحیدی

کودکی به‌عنوان دوره گذار از طفولیت به بلوغ، دوران مهمی است که در تربیت و رشد کودک اثر به‌سزایی دارد.

والدین در دوره کودکی، بیش از دوران طفولیت حس استقلال و توانمندی را در کودکان خود مشاهده می‌کنند. در این دوره با آمادگی کودک برای دریافت آموزش‌های مستقیم و توسعه امکان ارتباط‌گیری او با دیگران، دیگر صرفاً تحت تأثیر والدین خود نخواهد بود. طفل نوپای دیروز، اکنون کودکی پر جنب‌وجوش است که همچنان به کمک و یاری والدین خود نیازمند است. اما این نیاز و وابستگی همانند دوره قبل، وابستگی کامل نیست. بلکه به‌تدریج فرزندان در این دوره توانمند شده و کم‌کم قادر خواهند بود با تشخیص نفع و ضرر، به‌تدریج به تشخیص بین «خوب و بد»، و «خوب و خوب‌تر» برسند که از آن با نام خیرگزینی یاد می‌کنیم. همچنین فرزند به آرامی توان عمل به نفعی که تشخیص داده و گزینه‌های بهتری که انتخاب نموده است را می‌یابد، بنابراین در این دوره به‌تدریج تفکر فعال شده و در پایان این دوره می‌آموزند که رشد، در پذیرش باید و نبایدها و اصول و قواعدی است که انسان را مؤدب به آداب الهی می‌نماید.

در این دوره نقش والدین به‌تدریج از ایفای نقش تادیب در تربیت، به نقش ادب‌آموزی به فرزند و مشورت تبدیل می‌شود و همراه با فعال شدن تفکر در کودک می‌توانند او را برای انتخاب و عمل بهتر یاری نموده و به او کمک فکری بدهند.

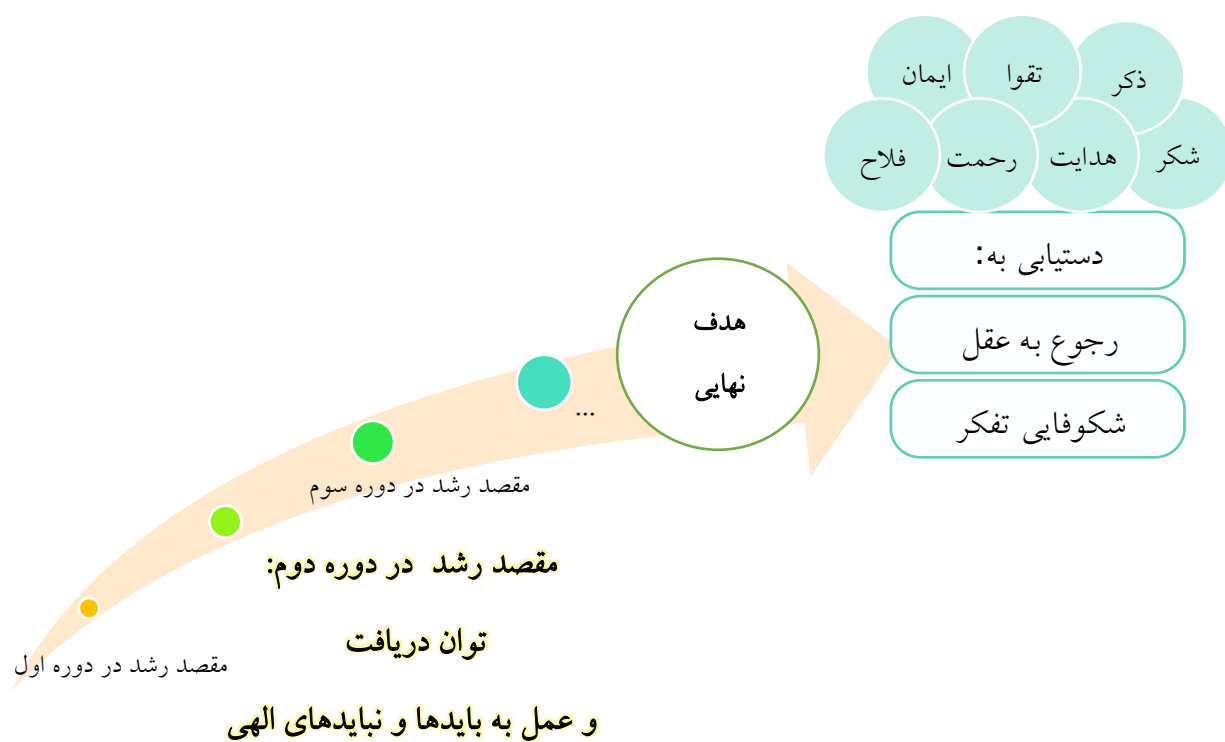

بنابراین لازم است والدین علاوه بر آگاهی از غایت رشد در این دوره و اقتضائات دوران کودکی، مجهز به مهارت‌های هم‌کلامی و هم‌فکری باشند تا برای پرورش کودکانی باعرضه و بروز توانمندی‌های سازنده آن‌ها ایفای نقش نمایند.

همان‌طور که گفته شد، «کودک خیرگزین من»، بخش دوم از مجموعه «فرزند باعرضه من» است. هدف از نگارش این متن، ارائه طرحی برای هدایت ارائه‌دهندگان است. ارائه‌دهندگانی که برای توانمندسازی کودکان، به والدین دارای فرزند در این دوره، آگاهی لازم برای یادگیری و به‌کارگیری اصول و مهارت‌های تربیتی را می‌دهند. به امید آنکه کودک با طی صحیح رشد خود، در پایان این دوره به سلامت به دوران بلوغ و شکوفایی عقل برسد.

شناخت اقتضات دوره کودکی

والدین برای پرورش فرزندان خود در دوران کودکی لازم است هدف و غایت رشد در این دوره را به خوبی بشناسند و از اقتضات این دوره آگاهی لازم را داشته باشند. غایت رشد در دوره دوم، توانمند شدن کودک برای دریافت و عمل به بایدها و نبایدهایی است که خداوند برای رشد در اختیار انسانها قرار داده است. زمانی که انسان توان لازم برای انجام کاری را داشته باشد، می‌تواند پذیرای آن کار، قواعد، اصول و مهارت‌های مرتبط با آن باشد. بنابراین پرورش کودکان در این دوره باید به گونه‌ای رقم بخورد که توان عمل بر اساس حق را به زیباترین نحو ممکن پیدا کند.

شناخت، شکوفایی و بروز استعدادها، فعال شدن هرچه بیشتر حواس و ادراکات، توان تفکر و خیرگزینی، و حرکت به سمت فعال شدن توان تعقل در کودکان در این دوره، از جمله توانمندی‌هایی است که برای تحقق غایت دوره بعد و دوران بلوغ و شکوفایی حسن‌گزینی ضروری است.

برای شکوفایی حسن‌گزینی:

شناخت، شکوفایی و بروز استعدادهای	فعال شدن حواس و ادراکات	توان تفکر و خیرگزینی	حرکت به سمت فعال شدن قوه تعقل	... و
--	----------------------------	-------------------------	-------------------------------------	-------

به علاوه اقتضائات فرزند در این دوره شامل موارد زیر نیز می‌باشد که لازم است در روند تربیت فرزندان مدنظر قرار گیرند:

❖ نشاط و پویایی

کودکان در این دوره از نشاط و پویایی ویژه‌ای برخوردارند، بنابراین در روند تربیت آن‌ها لازم است این اقتضاء لحاظ شود و از مواجهاتی که منجر به محدودیت پویایی کودکان می‌شود یا نشاط و سرزندگی آن‌ها را دچار اختلال می‌کند، باید پرهیز نمود.

❖ تجربه‌گری

میل به تجربه کردن مسائل و موضوعات جدید در این دوره موجب می‌شود توان کودکان در دوره‌های بعد افزایش یافته و در مواجهه با واقعیت‌ها بتوانند برنامه درستی در زندگی برای خود در نظر بگیرند. والدین علاوه بر اینکه لازم است فرزندان خود را در معرض تجربیات مفید قرار دهند و روحیه تجربه‌گری آن‌ها را محدود نکنند، درعین حال حفظ سلامت روحی و جسمی فرزندان خود را بر عهده‌دارند و لازم است از تجربیات پرخطر که آزمون و خطا در آن‌ها خطرات جبران‌ناپذیری دارد جلوگیری نمایند.

❖ آموزش

میل به آموختن و دانستن نیز در این دوره به شدت فعال است. خوب است والدین با شناخت استعدادهای فرزند خود و متناسب با نقشی که در آینده قرار است در خانواده و جامعه به عهده بگیرد، بستر آموزش‌های مفید را برای فرزندان خود فراهم کنند. این آموزش‌ها هم وجوه مشترک و هم وجوه اختصاصی متناسب با استعداد و شخصیت هر کودک می‌تواند داشته باشد. وجوه مشترک آموزش‌ها در دوران کودکی شامل یادگیری در زمینه‌های زیر است:

○ سلامت

- اعضای بدن و کارکرد آنها
- توجه به وقت و اجل هر کاری
- توجه به توان اختیار
- قدرت یادگیری
- توجه به بایدها و نبایدها

❖ استعداد و فضل

توانمندسازی کودکان در زمینه‌هایی که در آن دارای استعداد و فضل هستند از وجوه اختصاصی آموزش‌ها است. متناسب با جنسیت و شاکله فرزند، این آموزش‌ها می‌تواند فرد به فرد، متفاوت باشد. والدین به‌ویژه پدر مسئولیت دارند در راستای آموزش و تربیت فرزندان خود تلاش کنند و در صورت لزوم برای آموزش آنها مربی نیکو در نظر بگیرند.

❖ فعال شدن تفکر

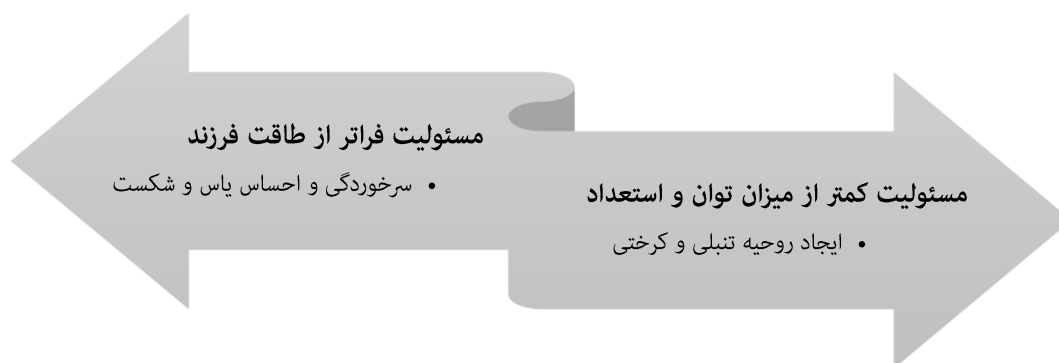
توسعه ادراکات حسی، توان ادراکات انتزاعی و فعال شدن تفکر از ویژگی‌های دیگر این دوران به حساب می‌آید. در این دوره والدین به مرور قادر خواهند بود در زمینه امور انتزاعی همانند زمان، نتیجه کارها و... با فرزندان خود گفتگو نمایند و به آموزش موارد انتزاعی‌تر در زندگی آنها بپردازند.

برای تقویت قوه تفکر در این دوره، والدین باید ضمن تعیین حدود و چهارچوب‌ها و آموزش آن به فرزندان از طرق مختلف، امکان خلاقیت و انتخاب‌گری در حیطه چهارچوب‌ها را برای فرزندان خود فراهم نمایند. بنابراین هرگونه تحکم در همه جنبه‌ها بدون انعطاف یا انعطاف مطلق در همه مسائل و موضوعات به‌منزله افراط و تفریط در تربیت در این دوره است و موجب اختلال در قدرت تفکر در فرزندان می‌شود.

❖ مسئولیت پذیری

امکان مسئولیت‌پذیری در این دوره از ویژگی‌های دیگری است که والدین در روند تربیت فرزندان خود باید به آن توجه داشته باشند. با مسئولیت‌سپاری به کودکان، توانمندی و قدرت ابراز استعدادها در آنها شکوفا می‌شود. این وضعیت موجب می‌شود فرزندان خود را در قبال توان‌هایی که به آنها عطا شده مسئول بدانند و درک کنند هرکس به میزان فضل خود، مسئولیت دارد و به همان میزان نیز می‌تواند نتیجه عمل خود را مشاهده کند.

این اتفاق موجب ایجاد حس اعتماد به نفس و روحیه سعی در فرزندان می‌شود. اما باید مراقبت نمود مسئولیت‌ها در حیطه توانمندی فرزندان باشد. سپردن مسئولیت فراتر از طاقت فرزند یا کمتر از میزان توان و استعداد او موجب سرخوردگی و احساس یأس و شکست در انجام امور یا باعث ایجاد روحیه تنبلی و کرختی در فرزندان می‌شود.

شناخت توان‌ها و استعدادهای هر فرزند موجب می‌شود از حس ناتوانی یا اعتماد به نفس کاذب و در نتیجه مختل شدن روحیه تلاش در او جلوگیری شود. والدین باید بدانند دو فرزند حتی اگر به لحاظ جنس و سن یکسان باشند، توانمندی‌ها و روحیات متفاوتی دارند. بنابراین در سپردن مسئولیت و چگونگی مسئولیت‌سپاری، باید فرزندان را به خوبی بشناسند و با خلاقیت این مهم را انجام دهند.

در صورتی که والدین نسبت به مسئولیت‌سپاری به فرزندان و شکوفا شدن توان‌ها و استعدادهای آن‌ها رویکرد درستی داشته باشند و به خوبی در این موارد نقش خود را ایفا کنند، شاهد پرورش فرزندان مسئولیت‌پذیر و کوشا خواهند بود که به نظام جزا و پاداش مبتنی بر توان عطا شده و قواعد بهره‌مندی از آن معتقد خواهند بود و برای تحقق غایت رشد در دوره سوم و مؤدب شدن به ادب عبودیت آمادگی لازم را خواهند داشت.

ایفای نقش در آینده

روند پرورش فرزندان باید به گونه‌ای باشد که بتوانند نقش‌هایی را که در آینده عهده‌دار خواهند شد، به خوبی بشناسند و به وظایفی که خدا برای آن‌ها در نقششان معین نموده عمل کنند. به این ترتیب غایتی که خدا برای آن نقش معین نموده، به خوبی محقق می‌شود.

در دوره کودکی، به مرور تمایزات جنسیتی فرزندان آشکارتر می‌شود. اگرچه که جنسیت فرزندان از دوران جنینی شکل گرفته و با تولد مشخص می‌شود، اما ویژگی‌های دخترانه و پسرانه به مرور در این دوره در حال شکل‌گیری و بروز است.

توصیه‌های مبنی بر رعایت نسبت دختران و پسران، محل خواب آن‌ها، رعایت‌های والدین در مواجهه با فرزندان با توجه به جنسیتشان، همه گویای این مطلب است که به تدریج نقش دو جنسیت و توانمندی‌های مختص هر کدام، در حال پررنگ شدن است.

با توجه به این مطلب، لازم است والدین در روند تربیت فرزندان خود به این نکته توجه نمایند که رفتار با فرزندان به گونه‌ای باشد که دختران در آینده به بهترین شکل عهده‌دار نقش‌های زنانه در خانواده و اجتماع باشند و پسران نیز به بهترین شکل نقش‌های مردانه را در خانواده و اجتماع ایفا کنند. در صورتی پرورش و تربیت چنین اتفاقی را رقم می‌زند، که جهت آن در راستای حرکت دادن فرزندان به سمت تحقق غایت این نقش‌ها باشد.

بنابراین ابراز ویژگی‌هایی مثل لينت و نرمی، انعطاف، قدرت انس و ورزی، زمینه بودن برای رشد و رویش و قیام، تقویت روحیه ولایت‌پذیری و تقویت معنویت، حرکت در راستای طهارت و پاکی و جلوگیری از هرگونه فساد در کارها و رفتارها، قدرت حفظ آنچه بر دیگران پوشیده و پنهان است و در تربیت دختران ضروری است.

به همین ترتیب توانمندسازی پسران برای قدرت ایستادن، حرکت کردن، تصمیم‌گیری و اقدام درست و به‌موقع و بدون ترس، پذیرفتن مسئولیت اقدامات خود و پاسخگو بودن، رعایت حقوق دیگران و شناخت استعدادها و توانمندی‌های آن‌ها و ایفا کردن نقش تکیه‌گاه برای شکوفایی دیگران با رفع نیازها و تکریم آن‌ها و ... در روند تربیت پسران امری ضروری است. **(پیشنهاد نمودار برای دختر و پسر)**

پسران

دختران

قدرت ایستادن، حرکت کردن، تصمیم‌گیری و اقدام درست و به‌موقع و بدون ترس،	ابراز ویژگی‌هایی مثل لينت و نرمی، انعطاف،
پذیرفتن مسئولیت اقدامات خود و پاسخگو بودن	قدرت انس ورزی
رعایت حقوق دیگران و	زمینه سازی رشد، رویش و قیام
شناخت استعدادها و توانمندی‌های آن‌ها و	تقویت روحیه ولایت‌پذیری و تقویت معنویت
نقش تکیه‌گاه برای شکوفایی دیگران	حرکت در راستای طهارت و پاکی
ایفا کردن این نقش با رفع نیازها و تکریم آن‌ها	جلوگیری از هرگونه فساد در کارها و رفتارها،
و ...	قدرت حفظ آنچه بر دیگران پوشیده و پنهان است.
	و

بنابراین والدین در مواجهه با فرزندان خود علاوه بر توجه به جنسیت و شکوفایی نقش‌های آن‌ها در آینده، لازم است به تفاوت‌های فرزندان و فاصله آن‌ها تا تحقق موارد یادشده توجه کافی داشته باشند.

یکی از ضرورت‌ها در مسیر تربیت پرهیز از برچسب زدن بر فرزندان است. داشتن روحیه انعطاف برای پسران یا توان تصمیم و اقدام برای دختران به معنای اختلال در نقش‌های آنان نیست. در صورت وجود مواردی این چنین والدین باید بدانند فرزند آن‌ها علاوه بر توان‌های مرتبط با جنسیت و نقش خود در آینده، امکانات و توان‌های اختصاصی هم دارد که در این صورت قدرت عمل و ایفای نقش را در او نسبت به سایرین افزایش می‌دهد.

با این وجود در این دوره لازم است ضمن فضل دیدن چنین توانمندی‌هایی و پرهیز از سرکوب آن‌ها به تدریج توان‌های مربوط به جنس و نقشی که در آینده باید ایفا کنند را فعال نمایند.

به‌عنوان مثال دختری که دارای روحیه و توان تصمیم‌گیری است و اقدامات و اعمالی دارد که باعث حرکت و پویایی می‌شود و زمینه حرکت دیگران را نیز فراهم می‌کند، با یادگیری و فعال شدن قدرت انعطاف و نرمی، در نقش خود می‌تواند بسیار خلاقانه، بستر رشد و شکوفایی را فراهم نماید.

والدین می‌توانند دخترانشان را که چنین توانمندی‌هایی دارند، در معرض فعالیت‌ها و وضعیتی که مستلزم کارها و اقدامات ظریف و انعطاف‌گونه است قرار دهند و به تدریج توان‌های آن‌ها را به سمت صحیح هدایت کنند.

در مورد پسر نیز همین مسئله صدق می‌کند. قرار دادن فرزندان پسر در معرض فعالیت‌ها و وضعیت ظاهری که برای تصمیم‌گیری و اقدام و عمل مؤثر است، توانمندی پسران را در جهت غایت نقش آنها، افزایش می‌دهد.

با توجه به توسعه روابط فرزندان در این دوره، والدین می‌توانند، افرادی را به‌عنوان کمک در تربیت آن‌ها انتخاب نمایند و فرزندان را در مواجهه با آن‌ها به‌عنوان دوست، مربی و ... در مسیر رشد صحیح قرار دهند. بنابراین توانمندسازی فرزندان متناسب با جنسیت آن‌ها می‌تواند در تعامل با کسانی رقم بخورد که فرزند نسبت به او پذیرش دارد و به‌صورت برنامه‌ریزی‌شده و هدفمند توسط والدین انتخاب شده‌اند.

تقویت توان ارتباط مؤثر و همفکری با فرزندان

با رشد فرزندان و عبور از دوران طفولیت به کودکی و نوجوانی، نوع رابطه والدین نیز با فرزندان تغییر می‌نماید. توانمند شدن کودک در تکلم و برقراری ارتباط معنادار با دیگران موجب می‌شود والدین نیز نحوه تعامل خود با فرزندان را از ارتباط القایی و لمسی به ارتباط از طریق انواع تکلم ارتقاء دهند. در این زمینه توانمندی والدین در موارد زیر ضروری است:^۱

- زمانی ارتباط والدین با فرزندان، ارتباط و مواجهه‌ای مؤثر و حساب‌شده است که فرزندان را در جهت تحقق غایت رشد در این دوره کمک نماید. لازم است والدین نسبت به هدف رشد در این دوره، نیازها و اقتضائات فرزند خود، آگاه باشند و زبان گفتگو و نحوه برقراری ارتباط با فرزند را بدانند.
- با توجه به روحیه خلاق فرزندان در این دوره، هرچه والدین به انواع شیوه‌ها و ابزار متنوع برای برقراری ارتباط و تکلم مجهز باشند، امکان برقراری ارتباط به‌صورت بهتری فراهم شده و توان‌ها و خلاقیت فرزندان نیز شکوفاتر می‌شود. بهره‌مندی از انواع لحن‌ها، مجهز بودن به خلاقیت‌های شعر و داستان و مثل، برقراری ارتباط از طریق حالات و حرکات، برقراری ارتباط از طریق تصویر و نوشتار و نمونه‌هایی از این امکانات است.
- لازم است روابط والدین با فرزندان از سر صدق باشد. تربیت و سوق دادن به سمتی که نسبت به آن اعتقاد وجود دارد و خود را ملزم به عمل در آن زمینه می‌دانند به نحو مؤثرتری محقق می‌شود. بنابراین برای شکوفایی قدرت درک، تفکر، برنامه‌ریزی، علم‌آموزی و التزام به عمل به آموخته‌ها، حرکت به سمت توانمندی و شکوفایی، طالب شدن باید و نبایدها برای رشد بهتر و ... در فرزندان، لازم است ابتدا این موارد در وجود والدین شکوفا شده باشد یا در راستای تحقق آنها تلاش نمایند. ارتباط از سر صدق بیشترین تأثیر را بر مخاطب خود دارد.
- والدین در ارتباط با فرزندان باید بدانند اگرچه رشد و فعال شدن توان تفکر و درک امور انتزاعی در آنها به سرعت در حال تحقق است اما روندی تدریجی و مرحله‌به‌مرحله دارد. بنابراین برای ارتباط با فرزندان خود و جهت دادن توان‌های آنها لازم است این مراحل را به خوبی و درستی بشناسند و

^۱ جهت اطلاع از مهارت‌های هم‌کلامی به کتاب اصول و مهارت‌های بلوغ باهم بودن مراجعه نمایید.

از عجله در رد شدن از مراحل یا کندی در هر مرحله، در این زمینه به صورت جدی پرهیز نمایند.

این مراحل به شرح زیر است:^۱

✓ توجه به خلقت و سلامتی خود

✓ شناخت اعضای بدن و کارکرد آنها

✓ توجه به وقت و اجل

✓ توجه به توان اختیار

✓ توجه به قدرت یادگیری و ذکر

✓ توجه به باید و نبایدها

- بیشترین تأثیر والدین در رابطه با فرزندان در روابط و ابرازاتی است که بین پدر و مادر وجود دارد.

هرچه:

▪ روابط بین والدین از سلامت بیشتری برخوردار باشد،

▪ پدر به عنوان مرد و مادر به عنوان زن، نقش و وظایف خود را بهتر ایفا نمایند،

▪ به حقوق یکدیگر احترام بگذارند،

▪ همدیگر را تکریم نمایند،

▪ ولایت پدر توسط مادر و حرمت مادر توسط پدر حفظ شود،

روابط به بهترین وجه رقم می خورد. به این ترتیب پدر به عنوان ولی و مادر به عنوان کسی که احترامش

واجب است برای فرزندان معنا می یابد.^۲

والدین در این دوره لازم است علاوه بر مهارت های هم کلامی با فرزندان خود از مهارت همفکری با آنها

نیز برخوردار باشند.^۳ هرچه توان والدین برای همفکری با یکدیگر و با فرزندان شان بیشتر باشد، قدرت

تفکر در آنها بیشتر فعال شده و کودکان با مسئولیت پذیری بیشتر و با توجه به قدرت اختیار می توانند

توان های خود را شکوفا کنند و خیرگزین شوند.

برخی از مواردی که لازم است والدین در همفکری لحاظ کنند به این شرح است:

^۱ جهت مطالعه این مراحل به کتاب «دوره های رشد تفکر اجتماعی ۲، از تکلم تا بلوغ، ظهور مشورت و ادب» مراجعه نمایید.

^۲ برای مطالعه بیشتر در این زمینه به متن «رحمت خدا در خانه ما» به آدرس <http://quranetratschool.ir/?p=24117> مراجعه نمایید.

^۳ جهت شناخت نسبت به مهارت های همفکری به کتاب «اصول و مهارت های بلوغ باهم بودن» مراجعه نمایید.

- لازم است والدین به گونه‌ای رفتار کنند که فرزندان با حس امنیت و اعتماد کامل به آن‌ها بتوانند رجوع کرده و درباره مسائل خود با آن‌ها مشورت نمایند.

- خوش اخلاقی در روابط با همسر و فرزندان،
- حوصله به خرج دادن،
- پیش‌داوری نکردن و برچسب نزدن،
- جدی گرفتن مسئله کودک و خود را به جای او گذاشتن،
- داشتن درک متقابل از حس و حال فرزند،
- اعتماد افزایی و رازداری به‌جا،
- حفظ کرامت فرزند و ...

چنین محیط امنی را برای رجوع فرزندان به والدین فراهم می‌کند، آن‌ها را برای مشورت در مسائل و موضوعات خود ترغیب می‌کند.

- در همفکری، والدین باید مراقب باشند:

- مشورت دهنده باشند.
- نظرات خود را به فرزندانشان تحمیل نکنند
- بدون تعصب با آن‌ها همراهی کنند.
- با همراهی در روند فکر کردن درباره مسائل و مشکلات، نحوه صحیح خوب دیدن و تحلیل مسائل، تحلیل انواع وضعیت‌هایی که می‌توان به آن‌ها رسید، راه‌حل‌های مختلف و تحلیل امکان دسترسی به هر یک از راه‌حل‌ها و انتخاب بهترین وضع مطلوب را به فرزندان نشان دهند.

- والدین در اموری که ضررهای قابل جبران دارد از آزمون و خطای فرزند خود نداشته باشند و جلوی همه تصمیمات آن‌ها را نگیرند. همچنین لازم است فرزندان را در انتخاب‌هایی که به آن‌ها یا دیگران آسیب‌های جدی وارد می‌کند، آزاد نگذارند.

- از مداخله مستقیم و به عهده گرفتن مسئولیت فرزندان در کارهایی که به عهده خودشان است بپرهیزند و اجازه دهند فرزندان در مواردی با تبعات کارها و تصمیماتشان به‌صورت واقعی مواجه شوند و برای جبران تبعات با آن‌ها همفکری نمایند.

- در مشورت دادن به فرزندان کارهایی را برگزینند و انجام دهند که در سطح علم و توان خود آن‌هاست.

- لازم است والدین در همفکری با فرزندان خود، با شناخت درست از روحیات و اقتضائات آنها سعی کنند خلاقیت و ایده‌های نو داشته باشند. چراکه فرزندان در این دوره خلاقیت و جدید بودن را دوست دارند و به واسطه ایده‌های نوی والدینشان، تمایلشان برای مشورت با آنها بیشتر می‌شود. داشتن ایده‌های نو مستلزم علم و شناخت و البته اتصال به ذکر و الهام است.
- والدین سعی کنند سرفصل‌های مسائل مرتبط با فرزندانشان را در این دوره بشناسند. در صورت مراجعه فرزندان به آنها این شناخت موجب می‌شود به فرزند خود در یافتن مسئله حقیقی و تحلیل درست آن کمک کنند. چراکه گاهی فرزندان به خاطر نقص در ابراز درونیات خود یا پیچیده بودن مسائل ممکن است مسائل را باهمدیگر خلط نمایند و به تبع آن، والدین را برای مشورت و همفکری به خطا بیندازند.
- در یک کلام، تقویت توان تفکر و ذکر و شناخت کامل فرزندان توسط والدین موجب می‌شود بتوانند در ارائه همفکری به فرزندان خود موفق‌تر و مؤثرتر عمل نمایند.

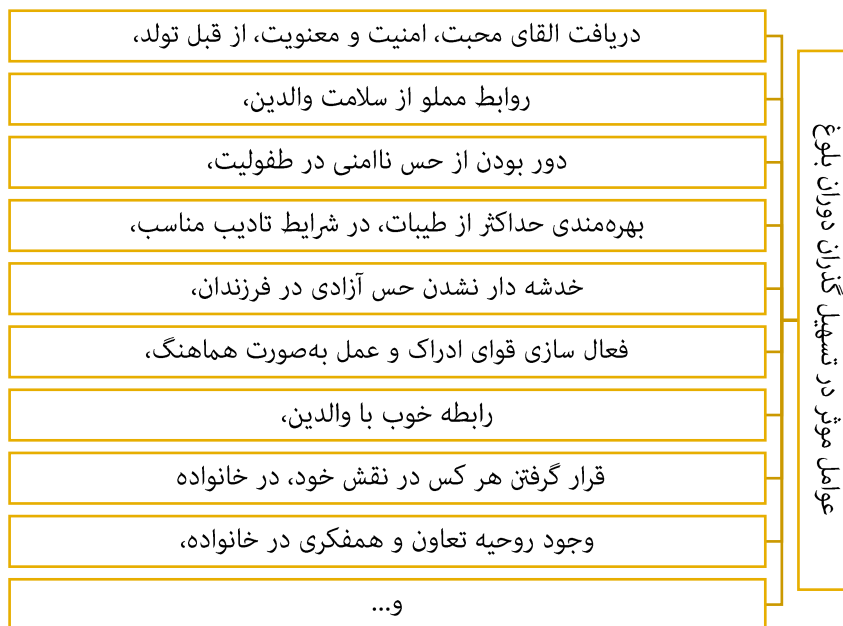
دوران بلوغ و تعاملات والدین و فرزندان

دوره کودکی، گذار از طفولیت به سمت بلوغ است. در اواخر این دوره به دلیل تغییرات هورمونی در فرزندان، والدین شاهد رشد سریع‌تر و تغییرات در ویژگی‌های جسمی، خُلقیات و روحیات فرزندان خود هستند. مواجهه صحیح والدین با مسئله بلوغ در این دوره یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که در پرورش و تربیت فرزندان اثرات ماندگاری خواهد داشت.

لازم به ذکر است هر قدر روابط والدین و فرزندان و رویکردهای تربیتی آن‌ها در دوره‌های قبل به نحو صحیح‌تری رقم خورده باشد، گذر از این دوره با سهولت و سلامت بیشتری اتفاق می‌افتد.

- دریافت القای محبت، امنیت و معنویت، از قبل تولد،
- روابط مملو از سلامت والدین،
- دور بودن از حس ناامنی در طفولیت،
- بهره‌مندی حداکثر از طبیعت، در شرایط تادیب مناسب،
- خدشه دار نشدن حس آزادی در فرزندان،
- فعال سازی قوای ادراک و عمل به صورت هماهنگ،
- رابطه خوب با والدین،
- قرار گرفتن هر کس در نقش خود، در خانواده
- وجود روحیه تعاون و همفکری در خانواده،
- و...

موجب می‌شود، فرزندان به مراتب دوران بلوغ را با آرامش بیشتری سپری کنند.

نکته مهم در طی این دوران این است که والدین بدانند این دوره نیز مانند دوره‌های قبل، یکی از دوره‌های رشد طبیعی انسان است و هر انسانی آن را طی می‌کند. سرعت تغییرات در این دوره نباید آن را به مسئله پیچیده‌ای برای والدین تبدیل کند. حس پیچیدگی در مواجهه با فرزندان در این دوره باعث بروز رفتارها و عکس‌العمل‌های افراط و تفریط‌گونه می‌شود و بر حساسیت فرزندان در این دوران افزوده خواهد شد.

آگاهی از روند تغییرات جسمی و روحی فرزندان در این زمینه می‌تواند به والدین برای برخورد درست کمک نماید. برخی از آگاهی‌ها و اقدامات لازم والدین جهت مواجهه صحیح با این دوره شامل موارد زیر است:

- آگاهی و تأمین نیازهای جسمی فرزندان قبل از رسیدن به بلوغ از طریق مراجعه به متخصص و افراد باتجربه (این آگاهی‌ها می‌تواند شامل مزاج شناسی، تغذیه سالم، بررسی احتمال وجود ضعف یا کمبودهای جسمی و راه‌های جبران آن، تحرکات مفید برای دختر و پسر و ... باشد)
- آگاهی از تغییرات خلقی طبیعی در پسران و دختران در این دوره، برای مواجهه منطقی با این تغییرات بدون برچسب زدن و نگرانی
- آگاهی از تأثیرات حاصل از آرامش و سکونت تعاملات در خانواده بر کاهش میزان تنش در دوران بلوغ فرزندان و سعی در فراهم کردن سکونت و آرامش در خانواده با یادگیری و رعایت نقش‌ها و حقوق اعضای خانواده، اصول و مهارت‌های ارتباط مؤثر در خانواده و رضایتمندی در زندگی^۱

^۱ برای مطالعه در زمینه نقش‌ها و حقوق اعضای خانواده به کتاب‌های ساختار وجودی جامعه، تدبر در ساحت بیت و تدبر در ساحت جامعه مراجعه نمایید. همچنین برای آگاهی از نقش زن و مادر به مقاله حرث به آدرس <http://quranetratschool.ir/?p=۵۵۹۷> در سایت مدرسه خانواده، و متن «سلامت روحی و جسمی مادران» به آدرس

- آگاهی والدین و توجه ویژه آن‌ها به تفاوت‌های دختر و پسر با توجه به مشخص شدن تغییرات جسمی و روحی، و متمایز شدن دختران و پسران به لحاظ ظاهری و اقدامات متناسب به دور از افراط و تفریط در راستای فعال شدن هرچه بیشتر مهارت‌های متناسب با غایت نقش زنانه و مردانه در آینده برای دختران و پسران^۱

- آگاهی والدین از تغییرات جسمی و هورمونی دختران و پسران از قبل از سن ممیز
- تشخیص و رعایت قواعد و اصول در زمینه مراعات در محل خواب فرزندان،
- مراعات پدر و مادر در تعامل با فرزند دختر و پسر،
- مراقبت از تعاملات فرزندان در هنگام بازی و فعالیت به گونه‌ای که منجر به ایجاد حساسیت نشده و حس بزرگ شدن به فرزندان القاء نماید.
- تقویت حیا و عفاف در فرزندان از طریق پوشش مناسب خود و فرزندان و مراقبت در تعاملات از زمان تولد آن‌ها^۲
- آگاهی والدین از آموزه‌های لازم برای فرزندان در زمینه طی دوره بلوغ در این سن؛ شامل مسائل مبتلابه بلوغ از طریق آموزش احکام لازم در این زمینه و اطلاعات علمی در زمینه حفظ سلامت در این دوره^۳
- آگاهی والدین از تأثیرات مخرب دیدن و شنیدن مباحث جنسی در این دوره بر فرزندان
- و ...

<http://quranetratschool.ir/?p=۲۴۱۱۸> مراجعه نمایید. در ارتباط با مباحث ارتباط مؤثر به کتاب اصول و مهارت‌های

بلوغ باهم بودن و رساله حقوق امام سجاد علیه‌السلام مراجعه نمایید.

همچنین درس‌نامه‌های ارتباط مؤثر زوجین و رضایتمندی زوجین در زندگی، در این زمینه می‌تواند راهگشا باشد. برای دریافت این درس‌نامه‌ها به آدرس <http://quranetratschool.ir/?p=۲۴۵۰۳> و <http://quranetratschool.ir/?p=۲۴۱۱۷> مراجعه نمایید.

^۱ برای مطالعه درباره غایت نقش‌های زنانه و مردانه به کتاب‌های ساختار وجودی جامعه، تدبیر در ساحت بیت، تدبیر در ساحت جامعه و مقاله حرث به آدرس <http://quranetratschool.ir/?p=۵۵۹۷> همچنین متن «سلامت روحی و جسمی مادران» به آدرس <http://quranetratschool.ir/?p=۲۴۱۱۸> مراجعه نمایید.

^۲ برای مطالعه در زمینه بایسته‌های پوشش و لباس در این دوره و دوره‌های قبل برای والدین و فرزندان به کتاب «مبانی لباس و بایسته‌های پوشش» مراجعه نمایید.

^۳ برای مطالعه در زمینه بایسته‌ها و مهارت‌های مرتبط با این مسئله در دوره کودکی، به کتاب‌های «بایسته‌های بیان مسائل جنسی بر اساس احکام الهی» و «مهارت‌های تربیت جنسی در سایه عفاف» مراجعه نمایید.

توانمندسازی فرزندان در دوره کودکی

دوره کودکی، دوره مهارت‌آموزی و توانمند شدن فرزندان برای به عهده گرفتن مسئولیت‌های آینده است:

- مسئولیت‌هایی که به واسطه بلوغ شرعی و در راستای عمل به احکام الهی است؛
- مسئولیت‌هایی که در ایفای نقش‌های آن‌ها در آینده بر عهده‌شان خواهد بود.

بنابراین توانمند شدن و آموزش مهارت‌های زندگی در این دوره از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. در این دوره نقش والدین این است که با آماده سازی بستر و امکانات برای توانمندسازی فرزندان، آموزش مهارت‌ها و علوم لازم را برای فرزندان خود ممکن کنند و با دلسوزی یا سخت‌گیری بی‌جا مانع از رشد و بروز استعدادهای آنان نشوند.

با توجه به اینکه والدین، شاهد رشد فرزند خود از زمان طفولیت بوده‌اند، ممکن است در این دوره هنوز فرزند خود را همانند زمان طفولیت در انجام امور خود ناتوان بدانند و با این فرض، مانع از آموزش درست انواع مهارت‌ها به فرزندان شوند. یا بالعکس، توان‌های خود و دیگران را با فرزندانشان مقایسه نموده و توانمندی خارج از طاقت او را انتظار داشته باشند.

برای راهنمایی درست فرزندان در این دوره به سمت شکوفایی استعدادها، والدین باید شناخت درستی از استعداد و روحیات و توانمندی فرزندان خود داشته باشند. والدین می‌توانند از کمک و همفکری افراد متخصص در زمینه استعدادشناسی و شاکله‌شناسی فرزندانشان بهره‌مند شوند و آموزش آن‌ها را به دست افراد امین و متخصص بسپارند، اما هرگز نباید فراموش کنند که خودشان بهترین فرد برای شناخت فرزندانشان هستند. چراکه انس بیشتری با آن‌ها داشته و به روحیات فرزندشان بیشتر واقف هستند.

برای فراهم کردن بستر آموزش‌ها و یافتن افراد امین برای آموزش فرزندان، لازم است والدین از دینداری و مقید بودن این افراد به احکام الهی مطمئن باشند. در این صورت فرزندان همزمان با یادگیری مهارت‌های زندگی، احکام مرتبط با آن‌ها را نیز خواهند آموخت. یادگیری و مواجهه با احکام حلال و حرام در کسب‌وکار، احکام حلال و حرام در خوردنی‌ها و پوشیدنی‌ها و احکام حلال و حرام در تعاملات، که از طریق مربی فرزندان در معرض مشاهده آن‌ها قرار می‌گیرد، آن‌ها را برای عهده‌داری مسئولیت‌های زندگی تحت لوای احکام الهی آماده می‌کند.

لازم است والدین در حیطه‌ای که فرزندانشان توانمندی و مهارت کسب می‌کنند به آن‌ها امکان آزمون و خطا داده و سعی کنند تبعات این آزمون و خطا را در حد توان فرزند برای تحمل و جبران، کنترل نمایند.

از اقتضائات این دوره در امکان آزمون و خطا در جهت مهارت‌آموزی به فرزندان می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- احتمال ضرر در امور اقتصادی و دادوستد
- شکست در ساختن و تولید یک محصول، از غذا و لباس گرفته تا کارهای فنی و هنری
- و ...

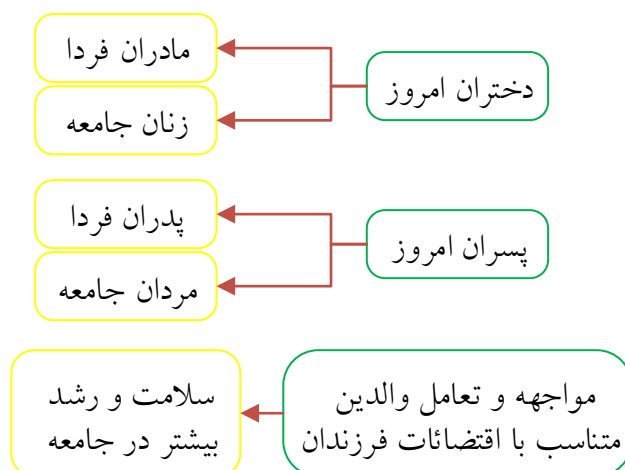
این شکست‌ها و خطاها زمینه تجربیات ارزشمندی را فراهم می‌کند تا فرزندان به قدرت تخصصی در زمینه مدنظر دست یافته و در دوره بعد به سودآوری و مولد بودن منجر شود. کنترل تبعات احتمال خطا در حد توان فرزندان می‌تواند شامل موارد زیر باشد:

- کنترل تهیه مواد اولیه ارزان‌قیمت
- خطرپذیری کنترل‌شده در ضرر و شکست‌های اقتصادی
- پایین آوردن احتمال خطرات جسمی جبران‌ناپذیر از طریق بررسی امنیت لازم برای مهارت‌آموزی
- دادن آموزش‌های ایمنی به فرزندان در زمان مهارت‌آموزی
- و ...

بنابراین برای پرورش فرزندان باعرضه لازم است والدین با توجه به جنسیت و استعداد فرزندان زمینه‌های لازم را جهت توانمندی و مهارت‌آموزی در زندگی فراهم آورند

خاتمه

والدین مسئول پرورش و تربیت کودکان و فرزندان هستند که مادران و پدران آینده و زنان و مردان جامعه هستند. هر قدر مواجهه و تعامل والدین از روی آگاهی از غایت نقش‌های فرزندان در آینده و متناسب با اقتضائات آن‌ها باشد، شاهد سلامت و رشد بیشتری در جامعه خواهیم بود و تأثیر آن بر نسل‌های بعد نیز مشهود خواهد بود.

جامعه توانمند، مؤمن، سرشار از روابط سالم و در مسیر اطاعت از خدا و رسول، مرهون پرورش پدران و مادران امروز است.

بنابراین هر قدمی در این مسیر، گام بلندی در راستای اصلاح و ارتقای جامعه است و موجب سعادت و فلاح در جامعه می‌شود.

به امید آنکه ثمره تلاش‌ها و مجاهدت والدین در تربیت فرزندان و دغدغه و نیت آن‌ها در اصلاح و ارتقای تربیت همه فرزندان، شکوفایی اولوالفضل‌هایی در جامعه باشد که تحقق امت واحده توحیدی را نوید می‌دهد. ان شاء الله

این نوشتار با عنایت حضرت زهرا سلام‌الله علیها

روز شنبه ۳۱ اردیبهشت ۱۴۰۱،

مصادف با ۱۹ شوال ۱۴۴۳ به پایان رسید.

آنچه گذشت، با عنایت صدیقه طاهره، حضرت زهرا سلام الله علیها

توسط

سمیه افشار و مریم کوچکزاده

برگرفته از کتب مرتبط در این حوزه آماده شده است.

(فهرست کتب در بخش منابع ذکر شده است.)

برای کمک به ارائه‌دهندگان محترم و سهولت در انتقال مطالب،

با تلاش خانم‌ها مرضیه وحدانی و یاسمن آصفی

نمودارهایی در متن آورده شده

و محصولاتی متناسب با فضای مجازی، تولید شده است.^۱

^۱ برای دسترسی به متن و محصولات، به آدرس‌های زیر مراجعه شود:

➤ کانال آموزش_تخصصی_خانواده_و_جامعه_توحیدی، در پیام رسان بله:

▪ https://ble.ir/khanevade_jamei_tohidi

➤ در سایت مدرسه خانواده:

▪ <http://quranetratschool.ir/?p=۲۴۱۱۱>

فهرست منابع و مآخذ

برای تهیه متن حاضر، کتب مختلفی درباره خانواده و توانمندسازی فرزندان مطالعه شده است.

• کتب مرتبط با تربیت فرزند مربوط به انتشارات قرآن و اهل بیت

این کتب توسط گروه پژوهشی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته‌اند. ممکن است عین مطالب این کتب ذکر نشده باشد اما از مطالب این کتب استفاده شده است.

- کتاب تدبر در ساحت بیت
- کتاب تدبر در ساحت جامعه
- کتاب دوره‌های رشد تفکر اجتماعی ۲، از تکلم تا بلوغ، ظهور مشورت و ادب
- کتاب دوره‌های رشد تفکر اجتماعی ۴: بلوغ عاطفی؛ دوره اکرام و تألیف
- کتاب ساختار وجودی انسان
- کتاب ساختار وجودی جامعه
- کتاب خانه‌ای متصل به خانه رسول، دفتر اول و دوم
- مجموعه کتب منظومه تفکر (تفکر مشاهده‌ای، تفکر شنیداری، تفکر بنیادی، تفکر قرآنی، کتاب سوال، تفکر پرسشی، تفکر امی و تفکر نفس)
- کتاب اصول و مهارت‌های بلوغ باهم بودن
- سند تعلیم و تزکیه
- سند مبانی لباس و بایسته‌های پوشش
- کتاب معناشناسی خیر
- کتاب فرآیند شناسی خیر
- کتاب نظام‌سازی خیر
- مبانی و مهارت‌های برنامه‌ریزی
- کتاب بایسته‌های بیان مسائل جنسی بر اساس احکام الهی
- کتاب تربیت جنسی در سایه عفاف

• سایر منابع

○ نظام‌نامه تربیت نیرو در حوزه خانواده به آدرس:

<http://quranetratschool.ir/?p=۲۰۹۷۵>

○ «رحمت خدا در خانه ما» به آدرس:

<http://quranetratschool.ir/?p=۲۴۱۱۷>

○ «رضایتمندی در زندگی» به آدرس:

<http://quranetratschool.ir/?p=۲۴۵۰۳>

○ «سلامت روحی و جسمی مادران» به آدرس:

<http://quranetratschool.ir/?p=۲۴۱۱۸>

○ مقاله حرث به آدرس:

<http://quranetratschool.ir/?p=۵۵۹۷>